

6102 SAYILI TÜRK TİCARET KANUNUNA GÖRE MÜVEKKİLİN ACENTEYE BİLGİ VE BELGE VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Rauf KARASU*

ÖZET

6762 sayılı TTK'da müvekkilin acenteye olan borçlarına ve bu kapsamda müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğüne ilişkin özel bir hüküm öngörülmemişken, 6102 sayılı TTK, bu konuyu "Müvekkilin borçları" yan başlığı ile 120. maddede ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Söz konusu hüküm uyarınca, müvekkil acentelik faaliyetinin yürütülmesi için gerekli olan bütün bilgileri acenteye vermek zorundadır. Acentelik sözleşmesinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli olan hususları bildirmeye ilişkin genel bir bilgilendirme yükümlülüğünün öngörülmesinin yanında, önemine binaen iki husus hakkında acentenin özellikle bilgilendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre, müvekkil özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini ve acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da yerine getirilmediğini uygun bir süre içinde bildirmek zorundadır.

Müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğü emredici olarak düzenlendiğinden, bu yükümlülüğe aykırı yapılan bütün işlemler geçersizdir.

Bilgi ve belge verme yükümlülüğüne aykırılık halinde, acente aynen ifa davası açabileceği gibi, bundan dolayı uğramış olduğu zararın tazminini de talep edebilir. Ayrıca somut olayın özelliklerine göre acente, haklı nedene dayanarak sözleşmeyi feshedebilir.

Anahtar Kelimeler: Acente, Acentelik Sözleşmesi, Bilgi ve Belge Verme, Müvekkilin Yükümlülükleri, Müvekkilin Borçları

THE RESPONSIBILITY OF APPONTEE TO GIVE INFORMATION AND DOCUMENTS TO THE AGENT WITH REFERENCE TO THE TURKISH COMMERCIAL CODE NO 6102

ABSTRACT

While there were no binding rules in the Commercial Code No 6762, the Commercial Code No 6102 has a side-heading called Responsibilities of the Appointee in s. 120. According to s. 120 of the Code No 6102, the appointee has to give all the required information and documents to the agent, to fulfill his functions. In line with this general provision, the appointee has to inform the agent whenever the workload is less than expectation of the agent and the appointee has to notify the agent whether he accepts to work.

* Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku ABD. Öğretim Üyesi

Since the requirement of the s. 120 is forces the appointee to behave in certain way, not obeying the s. 120 shall make all acts void. The agent shall have right to compensation, to cancel the agreement.

Keywords: Agency, Agency Agreement, Giving Information ans Documents, Responsibilities of Appointee, Obligations of Appointee

I. GİRİŞ

6102 sayılı TTK, acentelik sözleşmesini 6762 sayılı TTK'ya nazaran ayrıntılı bir şekilde düzenlemiş ve bu konuda bir çok temel değişikliklere gitmiştir. Bu kapsamda getirilen yeniliklerden biri de, müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğüdür.

6762 sayılı TTK'da müvekkilin acenteye olan borçları ve bu kapsamda müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğü çok yetersiz bir şekilde düzenlenmişken, 6102 sayılı TTK, müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğünü, "müvekkilin borçları" yan başlığı altında 120. maddede ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir. Söz konusu maddeye göre, (1) müvekkil, acenteye;

a) Mallarla ilgili belgeleri vermek,

b) Acentelik sözleşmesinin yerine getirilmesi için gerekli olan hususları ve özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini bildirmek,

c) Acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da yerine getirilmediğini uygun bir süre içinde bildirmek,

zorundadır.

(2) Bu maddeye aykırı şartlar, acentenin aleyhine olduğu ölçüde, geçersizdir.

Bu düzenleme ile daha önceden tartışmalı olan müvekkilin bu konudaki borçlarına açıklık getirilmiş ve müvekkilin anılan borçlarının emredici nitelik taşıdığı vurgulanmıştır.

Bu çalışmada TTK'nın 120. maddesinde öngörülen müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğü ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

II. BİLGİ VE BELGE VERME YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN KAPSAMI

1. Belge Verme

TTK'nın 120.1-a bendine göre, müvekkil acenteye mallarla ilgili belgeleri vermek zorundadır. Bu hükümde öngörülen yükümlülük, müvekkilin acenteye faaliyetlerini yürütmesi sırasında yardım etmesinin somut bir yansımasıdır. Ancak öncelikle ifade etmek gerekir ki; TTK m. 120.1-a hükmünde yer alan “mallarla” ibaresi yerinde bir ibare değildir. Zira malların yanında, turizm, seyahat, sigorta gibi hizmet alanlarında da acentelik hizmetleri verilmektedir. Bu nedenle müvekkilin borcu, “malarla ilgili bilgi vermek” şeklinde değil, “acentelik faaliyetinin yürütülmesi için gerekli olan belgeleri vermek” şeklinde ifade edilmelidir¹.

Söz konusu hükümde belgelerle ilgili açıklayıcı bir bilgi verilmemiştir. İsviçre BK/OR'de de, TTK'da olduğu gibi, belgelerin neler olduğu belirtilmemiştir. Buna karşılık, Alman TK/HGB § 86a.1'de bu belgeler örnekleme yoluyla sayılmıştır. Buna göre, müvekkil, numune, çizimler, fiyat listeleri, reklam basma materyelleri, işlem şartları gibi acentenin faaliyetini yürütmek için ihtiyaç duyduğu belgeleri acentenin hizmetine sunmakla yükümlüdür. Türk hukukunda da bu ve buna benzer belgelerin acenteye verilmesi gerektiği ileri sürülmüştür.² Kanaatimizce acentenin faaliyetini yürütmesi için gerekli olan her belgenin acenteye verilmesi gerekir. Bu kapsamda Alman TK/HGB § 86a.1'de sayılan belgelerin yanısıra, somut olayda acentenin faaliyetini yürütmesi için gerekli olmak şartıyla, sözleşme formları, kullanma talimatları, müşteri ilişkileri, spesifik bilgisayar programları, ürünlerin nitelikleri de acenteye verilmelidir. Müvekkil gerektiğinde işletmesinin üretim yöntemleri ya da teknolojisi ile ilgili belgeleri de acenteye vermeli. Verilecek belgelerin kullanılması bir eğitim almayı gerektiriyorsa, bu eğitim de acenteye ücretsiz olarak verilmek zorundadır³. Buna karşılık müvekkil, normal bir bilgisayar programı gibi, acentenin bağımsız bir tacir olarak bizzat sahip olması gereken material ve belgeleri vermekle yükümlü değildir⁴.

¹ Aynı yönde, Kaya, Mustafa İsmail, Acentelik Hukuku, Adalet Yayınları, Ankara 2014, s. 258.

² Bkz. Kaya, Arslan, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap: Ticari İşletme, Yedinci Kısım: Acentelik, Beta, İstanbul 2013, s. 183; Kaya, M. İ., s. 258.

³ Bkz. OLG Hamm, NJW-RR 1990, 567; Emde, Raimond: Vertriebsrecht, Hamburg 2009, § 86a, Rn. 70.

⁴ Bkz. Nocker, Michael, Kommentar zum Handelsvertretergesetz, (HVertrG), Wien 2009; Emde, § 86a, Rn. 69.

Belgeleri verme borcu şahsi bir borç olmadığı için, müvekkil tarafından bizzat yerine getirileceği gibi, üçüncü kişiler tarafından da yerine getirilebilir⁵.

Gerekli belgeler acenteye zamanında teslim edilmelidir. Matbu sözleşme örnekleri, fiyat listeleri, genel işlem şartları, kullanım kılavuzları gibi her zaman ihtiyaç duyulan belgeler, herhangi bir talebe gerek olmaksızın acentenin faaliyetine başlanmasıyla birlikte acenteye verilmelidir ve bu belgeler acentelik ilişkisi devam ettiği sürece acentede kalmalıdır.⁶ Buna karşılık bir belgenin acentelik faaliyetinin yürütülmesi için gerekli olup olmadığı konusunda tereddüt ediliyorsa veya müvekkil o belgeyi, verilmesi gereken belgelerden biri olarak görmüyorsa, bu belge ancak acentenin talebi üzerine verilmelidir.⁷

Acenteye verilecek belgeler güncel olmak zorundadır. Eski sözleşme örnekleri veya artık geçerli olmayan fiyat listelerinin verilmesi ile müvekkil yükümlülüğünü yerine getirmiş sayılamaz.⁸

Acenteye verilmesi gereken belgeler ücretsiz verilmelidir. Belgelerin acenteye ücret karşılığında veya başka bir şartla verilmesini öngören sözleşme hükümleri TTK m. 120.2 hükmü nedeniyle geçersizdir⁹. Yine acentelik sözleşmesinde acenteye bırakılan materyal ve belgelerin sözleşme ilişkisinin bitiminden sonra çok küçük bir ücret karşılığında da olsa acente tarafından satın alınacağı kararlaştırılmaz.¹⁰

Müvekkilin belgeleri acenteye verme borcu, götürülecek borç niteliğindedir. Bu nedenle müvekkil tarafından acenteye verilmesi gereken belgeler, ücretsiz olarak acenteye götürülmelidir. Ayrıca acentelik sözleşmesinin sona ermesinden sonra da, bu belgeler buldukları yerden müvekkil tarafından alınmalıdır.¹¹ Aksine bir kararlaştırma geçersizdir.

⁵ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 70.

⁶ Bkz. Hoyningen-Huene, Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch Band 1 Erstes Buch. Handelsstand § 1-104, 3. Aufl., München 2010, § 86a, Rn. 5; Oetker, Hartmut, Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 3. Aufl., München 2013, § 86a, Rn. 6; Kaya, M. İ., s. 259.

⁷ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 73; Kaya, M. İ., s. 259.

⁸ Bkz. Nocker, Michael, Kommentar zum Handelsvertretergesetz (HVertrG), Wien 2008, s. 191; Kaya, M. İ., s. 259.

⁹ OLG München, BB 1999, 2320; Nocker, s. 192 vd., Rn. 22 vd.; BGH, NJW 2011; s. 2423; OLG München, BB 1999, s. 2320; Kaya, A., s. 183; Kaya, M. İ., s. 259.

¹⁰ Nocker, s. 192 vd., Rn. 22 vd.

¹¹ Nocker, s. 191 vd., Rn. 20 vd Emde, § 86a Rn. 78; OLG München, BB 1999, s. 2320.

Acente, kendisine bırakılan belgeleri basiretli bir işadamı gibi koruma ve müvekkile geri vermekle yükümlüdür. Belgelerin ifade ettiği anlam veya bu belgelerin değeri büyüdükçe bunların korunması için gösterilmesi gereken özenin ölçüsü de ona göre artar.¹² Acente kendisine bırakılan belgeleri amaç dışı kullanamaz, menfaat karşılığı başkasına veremez¹³. Acentenin belgelere artık ihtiyacının kalmaması halinde ve en geç acentelik ilişkisinin bitiminde, acente müvekkilin talebini beklemeden bu belgeleri müvekkile geri vermek zorundadır. Ancak acentenin, belgelerin teslim hazırlanmış olduğunu müvekkile bildirmesi yeterli olup, belgeleri kendisinin bizzat müvekkile götürmesi gerekmemektedir.¹⁴ Acenteye bırakılan belgelerin zarar görmesi, iadesinin imkansız hale gelmesi veya iadenin geç yapılması halinde, müvekkil acenteden tazminat talep edebilir.¹⁵

Acentelik sözleşmesinde aksine bir düzenleme olmadığı sürece, acenteye bırakılan belgelerin mülkiyeti müvekkilde kalmaya devam eder. Bu nedenle acente mülkiyeti müvekkile ait olan belge ve materyalleri sigorta ettirmek zorunda değildir. Acenteye sigorta ettirme yükümlülüğünün yüklenmesi, bu konuda ticari bir örf adet kuralının bulunmasına bağlıdır.¹⁶ Bu konuda bir ticari örf adet kuralı olmadığı halde, sigorta ettirme yükümlülüğünün acenteye yüklenmesi, m. 120/2 hükmüne aykırı olur.¹⁷

Acenteye bırakılan değerli belge ve mallar karşılığında, acenteden güvence bedeli de talep edilemez. Güvence bedeli için müvekkilin faiz ödemek zorunda olması durumu değiştirmez.¹⁸

2. Bilgilendirme

TTK m. 120.1-b bendi, acentelik sözleşmesinin başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli olan hususları bildirmeye ilişkin genel bir bilgilendirme yükümlülüğünü düzenlemenin yanında, önemine binaen

¹² BGH, NJW-RR 1993, s. 926; Nocker, s. 193, Rn. 27; Emde, § 86, Rn. 76; Kaya, M. İ.,

¹³ Bkz. Hoyningen-Huene, MünchKomm HGB, § 86, Rn. 54; Emde, § 86, Rn. 62 ve 86a, Rn. 77; Oetker, Handelsgesetzbuch, § 86a, Rn. 41.

¹⁴ Nocker, s. 193, Rn. 28

¹⁵ Bkz. Kayıhan, Şaban, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, 4. Bası, Ankara 2011, s. 119; Emde, § 86, Rn. 61 vd.; Nocker, s. 181 vd., Rn. 88 vd.; Kaya, M. İ., s. 260.

¹⁶ Aynı yönde bkz. Emde, § 86, Rn. 61, § 86a, Rn. 74; Oetker, § 86, Rn. 41.

¹⁷ Aynı yönde Emde, § 86a, Rn. 70; Kaya, M. İ., s. 260; Aksi görüş için bkz. Kaya, A., s. 111 vd.

¹⁸ Hemde, § 86a Rn. 77. Aksi görüş için bkz. Nocker, s. 193 vd., Rn. 24 vd. Bkz. BGH, MDR 2001, s. 283; Emde, § 86a, Rn. 75; Kaya, M. İ., s. 261.

acentenin iki husus hakkında özellikle bilgilendirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Buna göre, müvekkil özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini ve acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da yerine getirilmediğini uygun bir süre içinde bildirmek zorundadır.

a) Acentelik Sözleşmesinin Yerine Getirilmesi İçin Gerekli Olan Hususları Bildirme

Bu yükümlülüğün kaynağı, müvekkilin sadakat yükümlülüğüdür.¹⁹ Genel bilgilendirme borcu, acentelik sözleşmesinin gereklerinin yerine getirilebilmesi için objektif açıdan gerekli olan her hususun acenteye bildirilmesi yükümlülüğünü yükler.²⁰ Gerekli olan bilgilerin neler olduğu, acentelik ilişkisinin niteliği, somut olayın özellikleri ve müvekkilin sadakat borcu dikkate alınarak tespit edilmelidir. Doktrinde, ürünle ilgili değişiklik ve iyileştirmeler, ürünün fiyat teslim koşulları, bir işlemin piyasa bilgileri, potensiyel yeni müşteriler, kapasite aşımı olup olmadığı, taşıma imkanlarının kötüleşmesi veya iyileşmesi, artık işlem kurulmasının düşünülmediği müşterilerle ilgili bilgiler, sergi ve fuarlara katılım, işletmedeki ortaklık yapısının değişmesi gibi bilgiler, verilmesi gereken bilgilere örnek olarak gösterilmiştir.²¹ İşletmenin bir kısmının veya tamamının kapatılmasından veya devrinden önce de acentenin bilgilendirilmesi gerekir.

Müvekkilin acenteyi bilgilendirme borcunu yerine getirmesi halinde, acente piyasa veya müşteri ilişkileri ile ilgili değişikliklerden önceden haberdar olur. Böylece başarıya ulaşma imkanı bulunmayan bir işlemle ilgili gereksiz masraf yapılmamış olur ve acente zaman ve mali açıdan tasarruf etmiş olur.²² Bu nedenle acentenin zamanında bilgilendirilmesi müvekkilin de menfaatindedir.²³

Müvekkilin acenteye m. 120 anlamında bilgi vermesi, bazen acentelik ilişkisini sona erdirme iradesi olarak yorumlanabilir. Örneğin müvekkilin, acentenin aracılık etmekle yetkilendirildiği ürünü artık üretmeyeceğini, acentenin müşteri çevresine ürünlerini vermeyeceğini veya ürünlerin dağıtımını bundan sonra kendi işçileri aracılığıyla gerçekleştireceğini ifade etmesi, bir fesih beyanı olarak değerlendirilebilir²⁴.

¹⁹ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 86.

²⁰ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 89; Oetker, § 86a, Rn. 18; Kaya, M. İ., s. 264

²¹ Emde, § 86a, Rn. 92; Hopt, § 86, Rn. 8; Kaya, M. İ., s. 264.

²² Bkz. Emde, § 86a, Rn. 87.

²³ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 87; Kaya, M.İ., s. 264.

²⁴ Bkz. Oetker, § 86a, Rn. 18; Kaya, M. İ., s. 264.

Belirli süreli yapılan ve özellikle geçmişte defalarca belli süreli şekilde uzatıldığı için yeniden bu şekilde bir uygulamaya gidileceği konusunda acentede bir beklentinin olduğu durumlarda, müvekkil sözleşme ilişkisini uzatmayı düşünmüyorsa, bunu acenteye zamanında haber vermelidir. Buna karşılık belirsiz süreli acentelik sözleşmelerinde yasal süreye uyulması bu anlamda yeterlidir.²⁵

Müvekkilin acenteyi bilgilendirme yükümlülüğünün sınırını, işletme sırlarının korunması oluşturur. Ticarî Sir, Banka Sırrı ve Müşteri Sırrı Hakkında Kanun Tasarısı'nın 2. maddesine göre, ticari sır; bir ticarî işletme veya şirketin faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar görme ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan; iç kuruluş yapısı ve organizasyonu, malî, iktisadî, kredi ve nakit durumu, araştırma ve geliştirme çalışmaları, faaliyet stratejisi, hammadde kaynakları, imalatının teknik özellikleri, fiyatlandırma politikaları, pazarlama taktikleri ve masrafları, pazar payları, toptancı ve perakendeci müşteri potansiyeli ve ağları, izne tâbi veya tâbi olmayan sözleşme bağlantılarına ilişkin veya bu gibi bilgi ve belgeleri ifade etmektedir. Alman öğretisinin de büyük ölçüde benimsediği²⁶ Alman Federal Mahkemesi (BGH)'nin bir kararında, şirket sırrı veya işletme sırrı kavramı, işletmeyle ilgili, sınırlı bir çevre tarafından bilinen, başkaları tarafından kolaylıkla öğrenilemeyecek, gizli tutulmasında şirketin haklı bir menfaati bulunan ve şirkette gizli tutulması arzu edilen iktisadi yaşama ait olgular olarak tarif edilmiştir.²⁷

Her gerçek veya tüzel kişi gibi müvekkilin de bir gizlilik alanı (*Geheimsphäre*) vardır. Müvekkilin sırları rakipleri ile olan rekabetinde büyük bir avantaj sağlar ve ona bu sırları piyasada ekonomik olarak değerlendirme imkanı verir.²⁸ Bu nedenle, kim rekabet etmek istiyorsa, gizlilik ve gizliliğin korunması olgularını da kabul etmek zorundadır.

²⁵ Bkz. Oetker, § 86a, Rn. 18; Kaya, M. İ., s. 264.

²⁶ Täger, Jürgen, Die Offenlegung von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen, Baden-Baden 1988, s. 23; Meincke, Eberhard, Geheimhaltungspflichten im Wirtschaftsrecht, WM 1998, s. 749, 750.

²⁷ BGH, GRUR 1955, s. 424, 425; GRUR 1961, s. 40, 43; Benzer bir tanım için bkz. Nomer, Füsün, Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü, İstanbul 1999, s. 125.

²⁸ Gaul, Dieter, Der erfolgreiche Schutz von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen, Neuwied 1994.

Müvekkilin iş sırlarını gizleme konusundaki menfaati ile acentenin bilgi alma hakkının çatıştığı durumlarda hangisine öncelik verileceğine somut olayın özelliklerine bakılarak ve bu bilginin acentelik faaliyetinin başarısına etkisi göz önüne alınarak karar verilmelidir.²⁹ Ancak müvekkilin sırlarının gizli tutulmasında haklı bir menfaatinin mevcut olup olmadığı konusunda, müvekkilin bilgilendirme yükümlülüğünün amacı ve emredici karakteri de dikkate alınarak, dar yorumlanmalıdır.³⁰ Müvekkilin üçüncü kişiler için ileri sürdüğü ticari sırların kapsamı ile acentesine karşı ileri sürdüğü ticari sırların kapsamı aynı olamaz. Örneğin müvekkilin iflas etme riskinin bulunduğu durumlarda dahi bunun kural olarak gizlenmesi mümkündür.³¹ Ancak somut bir olayda müvekkil, işletmesinin mali durumu kötü olduğu halde, çok iyi olduğu konusunda acentede bir intiba uyandırmış ve acente buna güvenerek işlem yapmış ise, bu bilginin gizlenmesinden dolayı müvekkil sorumlu tutulabilir.³² Özellikle acentenin, belli bir sözleşmenin kurulması aşamasında müvekkilin mali durumuna ilişkin bilgi talebine en kısa zamanda cevap verilmesi gerekir. Zira bu bilginin acentenin işlemi kurması veya kurmaktan vazgeçmesi açısından büyük bir önem arz etmektedir.³³ Müvekkil, acentesine müşterileri hakkında bilgiler vermesi için onlardan izin almasına gerek bulunmamaktadır.³⁴

Müvekkil, acentenin talep ettiği bilgilerin herkes tarafından bilinen hususlardan olduğunu ispat etmek suretiyle, bilgi talebini reddedebilir. Yine müvekkil, acentenin başka kaynaklardan veya üçüncü kişilerden acentelik faaliyetini yerine getirmek için gerekli olan tüm bilgileri elde ettiğini ve dolayısıyla kendisi tarafından yapılacak bir bilgilendirmeye acentenin ihtiyaç duymadığını ispat etmek suretiyle de bilgi vermekten kaçınabilir.³⁵

Müvekkilin bilgi verme yükümlülüğünün nasıl ve nerede yerine getirileceği konusunda Kanunda açık bir düzenleme yoktur. Kanaatimizce, taraflar sözleşmede aksini kararlaştırmadıkları halde, bilgi objektif açıdan uygun bir yöntemle acenteye ulaştırılmalıdır. Sunulan bilgilerin anlaşılır ve kural olarak yazılı olması gerekir. Müvekkil gerekli bilgileri acentelik

²⁹ Aynı yönde bk. Emde, § 86a, Rn. 89; Kaya, M. İ., s. 264.

³⁰ Aynı yönde Kaya, A., s. 184 vd.

³¹ Karş. BGH, BB 1960, s. 606.

³² Bkz. Hoyningen-Huene, MünchKomm HGB, § 86a, Rn. 13.

³³ Aynı yönde bkz. Kaya, M. İ., s. 265.

³⁴ Aynı yönde bkz. Emde, § 86a, Rn. 87.

³⁵ Bkz. Oetker, § 86a, Rn. 8; Kaya, M.İ., s. 266.

sözleşmesi gereğince acentenin bulunduğu yerde ücretsiz olarak vermelidir. Talep edilen bilgiler elektronik ortamda da acenteye ulaştırılabilir.³⁶

Bilgi verme yükümlülüğünün ne zaman yerine getirileceği de TTK'da düzenlenmemiştir. Acentenin kendisine verilen bilgileri değerlendirip gerekli önlemler alması ve gerekli işlemleri yapması için, müvekkilin bilgileri zamanında vermesi gerekir. Bir konunun henüz netleşmemiş olması, bilgiden kaçınma nedeni olabilir. Ancak böyle durumlarda henüz netleşmemiş olan konular veya planlanan hususların bu niteliği belirtilmek suretiyle acentenin bilgilendirilmesi gerekir.³⁷

Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamının acente aleyhine daraltılması mümkün değildir. Buna karşılık taraflar sözleşme ile müvekkilin bilgi verme yükümlülüğünün kapsamını genişletebilirler.³⁸

b) İş Hacminin Düşük Olacağını Bildirme

Müvekkil, iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olma ihtimalini öngördüğü zaman, acentesini vakit geçirmeden bilgilendirmek zorundadır. Müvekkilin acenteye vereceği bu bilgi, acentenin kazanabileceği ücretin hesaplanmasında ve acentenin gerekli önlemleri zamanında almasında önemli bir rol oynar. Bu sayede acente herhangi bir sonuç getirmeyecek ve kendisine menfaat sağlamayacak bir çabanın içine girmemiş olur.³⁹ Acente bu bilgiyi aldıktan sonra duruma göre, sözleşmenin değişen yeni duruma uyarlanmasını talep edebileceği gibi, bazı hallerde acentelik sözleşmesini de sona erdirebilir.⁴⁰

İşyerinin kısmen veya tamamen kapatılması, devredilmesi, ürün pazarlama ve dağıtım sisteminin değiştirilmesi, ürünün üretiminin durdurulması veya azaltılması, ulaşım zorlukları, kalite sorunları, yaşanan genel ekonomik sıkıntılar, özellikle müvekkilin ödeme güçlüğü veya borca batık durumda olması gibi farklı nedenlerden dolayı, iş hacmi acentenin bekleyebileceğinden önemli ölçüde daha düşük olabilir.⁴¹ Ortaya çıkan bu nedenlerden biri veya bir kaç iş hacminin önemli ölçüde düşmesine yol açabilir.⁴²

³⁶ Aynı yönde bkz. Oetker, *Handelsgesetzbuch*, § 86a, Rn. 24; Kaya, M. İ., s. 266.

³⁷ Emde, § 86a, Rn. 88; Oetker, § 86a, Rn. 23; Kaya, M. İ., s. 266.

³⁸ Aynı yönde bkz. Emde, § 86a, Rn. 95; Kaya, M. İ., s. 266.

³⁹ Bkz. Oetker, § 86a, Rn. 14; Emde, § 86a, Rn. 109; Hoyningen-Huene, *MünchKomm HGB*, § 86a, Rn. 26.

⁴⁰ Bkz. Kaya, M. İ., s. 267.

⁴¹ Bkz. BGH, NJW 1972, s. 629; BGH, NJW 1974, s. 795; Oetker, § 86a, Rn. 15.

⁴² Bkz. BGH, NJW 1974, s. 795; Oetker, § 86a, Rn. 15; Kaya, M. İ., s. 267.

İş hacminin beklentilere göre düşük olup olmadığı, somut olayın özelliklerine göre belirlenmelidir. Değerlendirmede objektif açıdan iş hacminin düşük olup olmadığı değil, acentenin bakış açısı ve beklentileri esas alınmalıdır. Zira TTK m. 120.1-b bendinde, iş hacminin “acentenin normalde bekleyebileceğinden düşük olması” ifadesi kullanılmıştır. Acentenin beklentilerine göre iş hacminin büyüklüğü tespit edilirken, taraflar arasında yapılan görüşmeler, müvekkilin şimdiye kadarki iş hacminin acentede oluşturduğu beklentisi esas alınır. Ancak herhangi bir bilgiye dayanmayan acentenin iş hacmiyle ilgili taşıdığı ümitler dikkate alınmamalıdır.⁴³

TTK m. 120.1-b bendinde, iş hacminin önemli ölçüde düşük olmasından bahsedildiğinden, önemli olmayan küçük iş hacmi azalmalarının acenteye bildirilmesi zorunlu değildir. Doktrinde iş hacminin mevcut duruma göre % 20 - 25 daha düşük olmasının tahmin edilmesi halinde, müvekkilin bilgi verme yükümlülüğünün doğduğu görüşü savunulmuş olmakla birlikte⁴⁴, bu şekilde bir oran belirtmenin yerinde olmadığı kanaatindeyiz⁴⁵.

Bilgilendirme yükümlülüğünün doğması için iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olduğunun kesin olarak bilinmesi şart değildir. Müvekkilin iş hacmi ile ilgili gelecek tahmininde bulunması ve bunun beklentilerin önemli ölçüde altında kalacağını düşünmesi halinde de, vakit geçirilmeden durum hakkında acente bilgilendirilmelidir.⁴⁶ Örneğin, rakip iki ürünün olduğu bir piyasada rakibin ürünü teknolojik bir üstünlüğü yakalamış ise, acentenin satışına aracılık yaptığı mevcut sürümün piyasada geri kalma ihtimali vardır. Bu durumda müvekkil acenteyi zamanında bilgilendirmeli, acente da stokunu ona göre değerlendirmelidir.⁴⁷

Acentenin, iş hacminin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini, durumun gidişatından herhangi bir şüpheye düşmeden anlaması halinde, müvekkilin bilgi verme yükümlülüğü dogmaz. Bir başka deyişle, acentenin zaten bilgi sahibi olduğu bir konuda müvekkilin bilgilendirme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Örneğin acentenin faaliyet gösterdiği sektörde iş hacimlerinin önemli ölçüde düşmesi, üretimlerin durması, yangın, deprem gibi olağan üstü olayların meydana gelmesi halinde,

⁴³ Bkz. Oetker, § 86a, Rn. 16; Kaya, M. İ., s. 267.

⁴⁴ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 108.

⁴⁵ Aynı yönde Oetker, § 86a, Rn. 16; Kaya, M. İ., s. 269.

⁴⁶ Aynı yönde Kaya, A., s. 184; Oetker, § 86a, Rn. 17; Emde, § 86a, Rn. 111; Kaya, M. İ., s. 269.

⁴⁷ Bkz. Kaya, A., s. 184.

iş hacminin beklentilerinin altında olacağını acente öngörebileceğinden, ayrıca müvekkil tarafından bilgilendirilmesi gerekmemektedir.⁴⁸

c) Acente Tarafından Aracılık Yapılan Ya Da Temsil Yetkisi Olmaksızın Akdedilen Sözleşmelerin Kabulü veya Reddi Hususunda Acenteyi Bilgilendirme

TTK m. 120.1-b bendinde, özel olarak düzenlenen bir yükümlülük de, müvekkilin, acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini acenteye bildirme yükümlülüğüdür. Başarısız bir şekilde ifade edilen bu hükümle aslında kastedilen, acente tarafından aracılık yapılan ya da temsil yetkisi olmaksızın akdedilen sözleşmenin kabulü veya reddi hususunda acentenin gecikmeksizin bilgilendirilmesidir.⁴⁹

Acentenin müvekkili adına faaliyette bulunma yükümlülüğü olmasına karşın, yaptığı işlerin kabul edilmesini müvekkilden talep etme hakkı yoktur. Müvekkil işletmesi ile ilgili konularda özgürce karar verebilir, bu kapsamda acentenin yaptığı işleri de kabul edip etmeme konusunda serbesttir.⁵⁰ Ancak acentelik ilişkisinin kurulması ile müvekkil acenteye kendi adına ve hesabına sürekli bir şekilde faaliyette bulunma yetkisi verdiğinden, acente bu faaliyetlerini yürütürken zamanını harcamakta, masraflara katlanmakta ve çabalarının sonucu olarak yaptığı işlemlerin müvekkil tarafından kabul edilmesi suretiyle ücrete hak kazanmayı ümit etmektedir. Bu nedenle, müvekkilin acente tarafından yapılan işlemleri kabul ya da red etme konusunda serbestçe karar verme hakkının olduğu kabul edilse bile, müvekkilin acentenin tüm bu çabalarını geçerli bir neden olmaksızın karşılıksız bırakması, dürüstlük ilkesiyle bağdaşmayacaktır.⁵¹

Müvekkil, acentenin yaptığı bir işlemi kabul etmediğinde, bunun sebeplerini de acenteye bildirmek zorundadır. TTK m. 114.1 uyarınca, acente tarafından yapılan sözleşmenin veya aracılık faaliyetinin, ancak müvekkil tarafından yerine getirilmesiyle acentenin ücrete hak kazanacağı dikkate alındığında, bu bilginin acentenin söz konusu işlemden kaynaklanan komisyon ücreti için ne kadar önemli olduğu aşikardır. Ayrıca acentenin müvekkil tarafından bilgilendirilmesi sayesinde, acente faaliyetlerinin başarıya ulaşmış olduğunu, ulaşmadıysa bunun hangi nedenlere dayandığı konusunda fikir edinebilir, müvekkilin yapılan işlemleri kabul ya da red konusundaki

⁴⁸ Bkz. Hoyningen-Huene, MünchKomm HGB, § 86a, Rn. 31; Kaya, M. İ., s. 269.

⁴⁹ Bkz. Kaya, A., s. 184.

⁵⁰ Bkz. Kaya, M. İ., s. 270.

⁵¹ Bkz. Hoyningen-Huene, MünchKomm HGB, § 86a, Rn. 17; Kaya, M. İ., s. 270.

davranışlarını esas alarak gelecekteki stratejilerini buna göre belirleyebilir. Bu bilgi acenteye sonuç getirmeyen faaliyetlerden uzak durmasına ve müvekkilin müşteri politikasını dikkate alarak faaliyet yürütmesine imkan sağlar.⁵²

TTK m. 120.1-b bendinde, acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini bildirmek ifadesi dikkate alındığında, belli bir bölgede yetkilendirilmiş olmakla birlikte acentenin hiç bir katkısı olmadan yapılan işlemlerin bu hükmün kapsamına girmeyeceği düşünülebilir. Ancak her ne kadar bu hükmün lafzından bölge acentesinin kendi katkısı olmadan yapılan işlemlerin kabul veya reddi konusunda acentenin bilgilendirmesinin gerekli olmadığı sonucu çıksa da, genel bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında, bölge acentesine, katkısı olmadan yapılan işlemlerin kabul veya red edildiğinin de bildirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.⁵³ Zira TTK m. 113.2 uyarınca, acenteye belli bir bölge veya müşteri çevresi bırakılmışsa, acente, acentelik ilişkisinin devamı süresince bu bölgedeki veya çevredeki müşterilerle kendi katkısı olmadan kurulan işlemler için de ücret isteyebilir. Dolayısıyla bu bilgi, acentenin ücret hakkı ve miktarını öğrenmesi açısından önemli bir bilgidir. Bölge acentesinin bölgesindeki bir müşterinin kendi katkısı olmadan müvekkil ile işlem yaptığını öğrenmesi, bu müşteriye karşı nasıl davranması gerektiğini belirlemesi açısından da önemlidir. Şöyle ki; acente, müvekkili veya kendisiyle hiç işlem yapmayan bir müşterinin işlem yapması için daha fazla çaba sarfederken, müvekkil veya kendisiyle daha önceden işlem yapmış bir müşterinin tekrar işlem yapması için daha az çaba harcayacaktır.⁵⁴

Müvekkil acentenin işlem yaptığını öğrendiğinde, en uygun zamanda bunu kabul edip etmediğini acenteye bildirmek zorundadır. Örneğin müvekkil işlem yapılan kişinin ödeme gücü konusunda yeterli bilgi toplamadan kabul veya red konusunda bir karar vermek istemiyorsa, bu konuda bir an önce harekete geçip müşterinin ödeme gücünü araştırması ve acenteye kararını açıklaması gerekir.⁵⁵ Bilgilendirme yükümlülüğü, acentelik ilişkisinin bitmesinden sonra yapılacak bir kabul ya da reddi de kapsar, zira m. 113.3 hükmü gereği, işlem bu dönemde de kurulabilir.⁵⁶

⁵² Aynı yönde bkz. Emde, § 86a, Rn. 92.

⁵³ Aynı yönde bkz. Kaya, M. İ., s. 271.

⁵⁴ Aynı yönde bkz. Nocker, Rn. 62.

⁵⁵ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 104; Kaya, M. İ., s. 271.

⁵⁶ Emde, § 86, Rn. 102. Kaya, M. İ., s. 271.

d) Acente Tarafından Yapılan İşlemin İcra Edilmeyeceğini Bildirme

Müvekkil acente tarafından yapılan işlemin yerine getirilmediğini veya kısmen yerine getirildiğini de uygun bir süre içinde acenteye bildirmek zorundadır. TTK m. 114.3 hükmüne göre, müvekkile yüklenemeyen sebeplerle sözleşmenin yerine getirilmediği halde ve ölçüde acentenin ücret hakkı düşer. Bu nedenle söz konusu bilgi, acentenin ücret hakkının hesaplanmasında büyük bir önem arz etmektedir. Müvekkilin bilgi verme borcu sadece sözleşmenin tamamen yerine getirilmemesi halinde değil, kısmen yerine getirilmemesi halinde de doğar.⁵⁷

TTK m. 120.1-c anlamındaki bilgilendirme yükümlülüğü, işlemin yerine getirilmemesinin nedenlerini de kapsamalıdır.⁵⁸ Zira TTK m. 114.3, sadece müvekkile yüklenemeyen sebeplerle işlem yerine getirilmediği takdirde ücret hakkının düştüğünü öngörmektedir. Dolayısıyla müvekkilin sözleşmeyi yerine getirmemesine rağmen acentenin ücrete hak kazandığı durumlar da vardır.

İşlemin hangi nedenle müvekkil tarafından icra edilmediğinin bildirilmesi, acentenin bu müşterilerle olan ilişkisini belirlemesi açısından da önemlidir.⁵⁹

III. YÜKÜMLÜLÜĞE AYKIRILIĞIN SONUÇLARI

Acentenin ihtiyaç duyduğu bilgi ve belgelerin verilmemesi, eksik verilmesi veya geciktirilmesi halinde, müvekkil acenteye karşı koruma borcuna aykırı davranmış olur. Bu durum aynı zamanda müvekkilin sözleşmeden doğan yan borcuna aykırılık oluşturur. Bu nedenle acente, aynen ifa davası açabileceği gibi, bundan dolayı uğramış olduğu zararın tazmin edilmesini talep etme hakkına da sahiptir.⁶⁰

Bilgi ve belge verme yükümlülüğüne aykırılık nedeniyle, acentenin haklı nedene dayanarak sözleşmeyi feshetme hakkına sahip olup olmadığı ise, somut olayın özelliklerine göre değerlendirilmelidir.⁶¹ Bilgi ve belge verme yükümlülüğünün önemli ölçüde ihlali ve bu ihlalin tekrarlaması halinde, acentenin haklı nedene dayanarak sözleşmeyi feshetme hakkının olduğu kabul edilmelidir. Özellikle bilgi ve belgelerin verilmemesi, acentenin sözleşme

⁵⁷ Bkz. Oetker, § 86a, Rn. 13; Kaya, M. İ., s. 272.

⁵⁸ Noecker, Rn. § 86, 64; Oetker, § 86a, Rn. 22; Kaya, M. İ., s. 272.

⁵⁹ Bkz. Noecker, § 86, Rn. 66.

⁶⁰ Bkz. BGH, MDR 2001, s. 283; Emde, § 86a, Rn. 75; Kaya, M. İ., s. 261.

⁶¹ Bkz. Hoyningen-Huene, MünchKomm HGB, § 86a, Rn. 9; Kaya, M. İ., s. 261.

süresinin sonuna kadar faaliyet göstermesini imkansız kılıyor veya dürüstlük kuralları gereği sözleşmeye devam etmek ondan beklenemiyorsa, acente sözleşmeyi haklı edenle feshedebilir.⁶² Ancak fesihden önce müvekkilin ihtar edilmesi gerekir.⁶³

IV. SONUÇ

6762 sayılı TTK, müvekkilin acenteye olan borçlarını ve bu kapsamda müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğünü çok yetersiz bir şekilde düzenlemiştir. Buna karşılık 6102 sayılı TTK, müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğünü, “müvekkilin borçları” yan başlığı altında 120. maddede ayrıntılı bir şekilde düzenlemiştir.

TTK m. 120.1-a hükmünde yer alan “mallarla ilgili bilgi vermek” ibaresi yerinde bir ibare değildir. Bu ibare yerine “acentelik faaliyetinin yürütülmesi için gerekli olan belgeleri vermek” şeklinde ifade kullanılmalıdır.

Müvekkil, acentelik sözleşmesinin yerine getirilmesi için gerekli olan hususları ve özellikle iş hacminin acentenin normalde bekleyebileceğinden önemli surette düşük olabileceğini acenteye bildirmek zorundadır. Yine müvekkil acentenin yaptığı işleri kabul edip etmediğini ya da icra edilmediğini, kabul etmeme ve icra edilmeme nedenlerini uygun bir süre içinde acenteye bildirmekle yükümlüdür.

Acentenin bilgi ve belge verme yükümlülüğünün sınırını, müvekkilin işletme sırlarının korunması oluşturmaktadır. Ancak müvekkil işletme sırlarının korunması gerekçesiyle bilgi ve belge vermektan kaçınma hakkını kullanırken, yükümlülüğün emredici karakterini dikkate almalıdır. Zira müvekkilin bilgi ve belge verme yükümlülüğü emredici olarak düzenlenmiştir. Bu yükümlülüğe aykırı olarak kararlaştırılan bütün işlem ve şartlar geçersizdir.

Bilgi ve belge verme yükümlülüğüne aykırılık halinde, acente, aynen ifa davası açabileceği gibi, bundan dolayı uğramış olduğu zararının tazmin edilmesini de talep etme hakkına sahiptir. Ayrıca somut olayın özelliklerine göre acente, haklı nedene dayanarak sözleşmeyi feshedebilir.

⁶² Bkz. Nocker, s. 194 vd., Rn. 21; Kaya, M. İ., s. 261.

⁶³ Bkz. Emde, § 86a, Rn. 114.

KAYNAKÇA

- Kaya, Arslan:** Türk Ticaret Kanunu Şerhi, Birinci Kitap: Ticari İşletme, Yedinci Kısım: Acentelik, İstanbul 2013.
- Kaya, Mustaf İsmail:** Acentelik Hukuku, Adalet Yayınları, Ankara 2014.
- Emde, Raimond:** Vertriebsrecht, Hamburg 2009.
- Nocker, Michael:** Kommentar zum Handelsvertretergesetz, (HVertrG), Wien 2009.
- Hoyningen-Huene:** Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch Band 1 Erstes Buch. Handelsstand § 1-104, 3. Aufl., München 2010.
- Oetker, Hartmut:** Kommentar zum Handelsgesetzbuch, 3. Aufl., München 2013.
- Kayıhan, Şaban:** Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, 4. Bası, Ankara 2011.
- Täger, Jürgen:** Die Offenlegung von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen, Baden-Baden 1988.
- Meincke, Eberhard:** Geheimhaltungspflichten im Wirtschaftsrecht, WM 1998, s. 749 vd.
- Nomer, Füsün:** Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü, İstanbul 1999.
- Gaul, Dieter:** Der erfolgreiche Schutz von Betriebs- und Geschäftsgeheimnissen, Neuwied 1994.

